सिन्धुली जिल्लाको मैनी गाऊंका माझी जातिको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था

एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग,
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पसमा समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तयार पारिएको

शोधपत्र

२०१२

प्रस्तुतकर्ता

पुस्कल थापा

त्रि.वि. दर्ता नं. २६०७७-९०
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग
सिन्धुली

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

सिफारिश पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पुरा गर्नको निमित्त मेरो निर्देशन तथा सहयोगमा पुस्कल थापाद्वारा **सिन्धुली जिल्लाको मैनी गाऊंका माझी जातिको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था एक समाजशास्त्रीय अध्ययन** विषयक शोधपत्र पेश गरेकोले मुल्यांङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति :- ०३ अप्रिल, २०१२

प्रविण हायू
(शोध निर्देशक)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहका निम्ति श्री पुस्कल थापाद्वारा तयार पारिएको शोधपत्र **सिन्धुली जिल्लाको मैनीका माझी जातिको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था एक समाजशास्त्रीय अध्ययन** विषयक शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिको लागि उपयुक्त ठहरीएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मुल्याङ्कन समिति

शोध निर्देशक	प्रविण हायू
वाह्य निरीक्षक	जीवनमणि पौडेल
विभागीय प्रमुख	टिकाबहादुर थापा

मिति :- ०४ अप्रिल, २०१२

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय मानवशास्त्र तथा सामाजशास्त्र विभाग, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पसअर्न्तगत सामाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको लागि प्रस्तुत गर्नु पर्ने अनिवार्य प्रावधान अनुरुप यो शोध पत्र तयार गरिएको हो ।

माझी जाति नेपालको विभिन्न जिल्लाहरुमा छरिएर विभिन्न ठाउँमा शताब्दीऔंदेखि आदिवासीको रुपमा बसोवास गर्दै आएको पुरानो जाति भएपनि यिनीहरु पिछडिएका, अशिक्षित एवं अविकसित अवस्थामा रहेका मात्र होईनन् २१ औं शताब्दीसम्म आईपुग्दा पनि यी जातिको धर्म संस्कृति, रीतिरिवाज, भाषा, रहनसहन, भेषभूषा र मृख्य पेशाको वारेमा हालसम्म पनि पर्याप्त रुपमा अध्ययन अनुषन्धान भएको नपाईएको तथा यी लोपउन्मुख जातिको रुपमा रहेकाले पनि अध्ययनको केन्द्रविन्दु बनाई यो जातिको धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज, चालचलन, रहनसहन, भेषभूषा सामाजिक परिवर्तन, आर्थिक अवस्था, राजनैतिक सहभागिता आदिको लागि अमुल्य योगदान पुऱ्याउने हेतुले यो शोधपत्र मैले तयार गरेको छु । यो शोधपत्र तयार गर्न सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागका विभागीय प्रमुख आदरणिय गुरु टिका बहादुर थापा प्रति विशेष आभारी छु । त्यसरी नै मेरो शोधकार्यमा अमुल्य समय, सुझाव, रेखदेख तथा निरिक्षण गरी सहयोग गर्नुहुने सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस मानवशास्त्र तथा सामाजशास्त्र विभागका आदरणीय गुरु प्रविण हायू ज्यू प्रति हृदयदेखिनै आभार प्रकट गर्दछु ।

यसरी नै मेरौ शोध पत्र तयार गर्नको लागि सहयोग गर्नुहुने सिन्धुली जि.वि.स.परिवार तथा टांडी गा.वि.स का माझी समुदायका सम्पूर्ण माझी दाजु भाई दिदी बहिनीहरु प्रति आभार ब्यक्त गर्दछु भने यस कार्यमा सहयोग गर्ने अन्य सम्पूर्ण ब्यक्तिहरुप्रति पनि आभार प्रकट गर्दै धन्यवाद ब्यक्त गर्न चाहन्छु ।

प्रस्तुतकर्ता
पुस्कल थापा

विषय सूचि

		पृष्ठ संख्या
अध्याय एक–अध्ययनको पृष्ठभूमी		**१**
१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमी	१
१.२	समस्याको कथन	२
१.३	अध्ययनको उद्देश्यहरु	४
१.४	अध्ययनको महत्व	४
१.५.	अध्ययनको संगठन	५
अध्याय दुई–पुर्व साहित्यको समिक्षा		**७**
अध्याय तीन – अध्ययन पद्धति		**१२**
३.१	अध्ययनको ढाँचा	१२
३.२	अध्ययन क्षेत्रको छनौटको औचित्य	१२
३.३	समग्रता र नमूना छनौट	१३
३.४	तथ्याङ्कको स्रोत र प्रकृति	१३
	३.४.१ प्राथमिक स्रोत	१३
	३.४.२ द्वितिय स्रोत	१४
३.५	तथ्याङ्क संकलन प्रविधि	१४
	३.५.१ अवलोकन	१४
	३.५.२ प्रश्नावली अनुसुची	१५
	३.५.३ मुख्य सूचनादातासंग अन्तर्वार्ता	१५
३.६.	तथ्यांक प्रसोधन एवं विश्लेषण	१५
३.७.	अध्ययनको सीमा	१६

अध्याय चार– अध्ययन क्षेत्रको परिचय **१७**

४.१ अध्ययन क्षेत्र टांडी गाविसको परिचय १७

क) भौगोलिक अवस्था १७

ख) जनसंख्या १७

अध्याय पाँच–ः माझि जातिको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था **१९**

५.१ माझि जातिको उत्पति १९

५.२ माझी जातिको सामाजिक अवस्था २३

५.३. परिवार २५

५.४ घरबास २६

५.४.१ खानपान २७

५.४.२ भेषभुषा र गहनाहरु २७

५.५.३ भाँडावर्तनहरु २९

५.५ संस्कारहरु २९

५.५.१ जन्म संस्कार (न्वारान) ३०

५.५.२ पास्नी ३०

५.५.३ छेवर ३१

५.५.४ विवाह ३१

५.५.४.१ मागी विवाह ३३

५.५.४.२ चोरी विवाह ३६

५.५.४.३ जारी विवाह ३६

५.५.४.४ प्रेम विवाह ३६

५.५.४.५ विधुवा विवाह ३७

५.५.४.६ बहुपत्नि विवाह ३७

५.६ मृत्यु संस्कार ३७

५.६.१ क्रिया ३८

५.६.२. बरखी वा पितरा ३८

५.६.३. पुजा आजा तथा चाडपर्व ४२

५.६.४. कोशी पुजा ४२
५.६.५. भुमे पुजा ४३
५.६.६. धान्य पूर्णिमा पुजा ४३
५.६.७. संसारी पुजा ४३
५.६.७. चण्डी पूर्णिमा पुजा ४४
५.६.८ कुलदेवता पुजा ४४
५.७ स्वास्थ्य ४४
५.८. मनोरञ्जन ४५
५.९ शैक्षिक अवस्था ४६
५.१०. आर्थिक अवस्था ४७
५.१०.१. पेशा ४७
५.१०.२ भूस्वामित्व ४८
५.१०.३ खाद्यान्न पर्याप्तताको स्थिती ५०
५.१०.४ पशुपंक्षी ५०
५.१०.५ आम्दानी ५२

अध्याय छ– सारांश, निष्कर्ष र सुझाव ५३
६.१. सारांश ५३
६.२ निष्कर्ष ५७
१. शिक्षाको अभाव ५८
२. विकासको पुर्वाधारको अभाव ५८
३. मेहनती जाति ५८
४. आर्थिक पछौटेपन ५८
५. सामाजिक परिवर्तनको अभाव ५९

सन्दर्भ सामग्रीहरु
प्रश्नावली

तालिका सूची

	पेज
तालिका नं. १ टाँडी गा.वि.स. वडा नं. ५ जातिगत आधारमा जनसंख्याको विवरण	१८
तालिका नं. २ लिङ्ग र जनसंख्या विवरण	२४
तालिका नं. ३ उमेर र जनसंख्या विवरण	२४
तालिका नं. ४ उत्तरदाता माझीहरुको परिवारको स्वरुपको आधारमा विवरण	२६
तालिका नं. ५ माझी जातिको घरको प्रकार	२६
तालिका नं. ६ उत्तरदाताको आधारमा माझी जातिमा प्रचलित विवाहको विवरण	३२
तालिका नं. ७ माझी जातिमा परम्परागत धार्मी झाक्रीबाट उपचार प्रयोगकर्ताको विवरण	४५
तालिका नं. ८ उत्तरदाता माझी जातिको घरपरिवारको शैक्षिक स्थिति (६ वर्ष माथि)	४७
तालिका नं. ९ उत्तरदाताको आधारमा माझी जातिको पेशागत विवरण	४८
तालिका नं. १० उत्तरदाताका आधारमा माझी जातिको भुमिको विवरण	४८
तालिका नं. ११ उत्तरदाताका आधारमा पशुपंक्षि पालनको विवरण	५१
तालिका नं. १२ उत्तरदाताका आधारमा वार्षिक आम्दानीको विवरण	५२